

"Her bir lâtifenin zevkiyle bütün letâifin zevklerini zevk etmek istiyorsun. Her bir hisse tâbi olan işleri ve hâcetleri ifa ederken, bütün hislerinin işlerini beraber görmek istiyorsun. Bundan dolayı evhama mâruz kalıyorsun." Buraları açıklar mısınız?

"Eyyühe'n-nefis! Sen her bir eserde müessirin azametini görmek istiyorsun; fakat, haricî olan mânâları zihnî mânâlarda arıyorsun. Esmâ-i Hüsnânın her birisinde bütün esmânın şuaâtını görmek istiyorsun. Her bir lâtifenin zevkiyle bütün letâifin zevklerini zevk etmek istiyorsun. Her bir hisse tâbi olan işleri ve hâcetleri ifa ederken, bütün hislerinin işlerini beraber görmek istiyorsun. Bundan dolayı evhama mâruz kalıyorsun..."(1)

İnsanın nefsinde dalalete ve aşırılığa kaçacak çok evham ve hisler vardır. İnsan bazen bu his ve evhamların tesirine girip o pencere ile alemde olan biten işleri yorumlamaya çalışır. Nefsin bu aşırı ve sapkın hislerini kainatın anlaşılmasında bir miyar ve mihenk olarak alıyor. Halbuki kainatın miyar ve mihengi insanın nefsinin dalaletli hissiyatlarının tercümanı değil, Allah'ın isim ve sıfatlarının manalarıdır. Zira eşyanın hakikati ve gerçekliği Allah'ın isimlerinden ibarettir. Kainat da bu isim ve sıfatların manasına göre şekillenip ona göre hareket ediyor. Bizim kainatı doğru okuyabilmemiz için nefsin aşırı ve sapkın hislerine göre değil, Allah'ın isim ve sıfatlarının manasına göre okumamız lazımdır.

Üstat burada nefsin bu dalaletli ve aşırı hislerinden birisini tasvir ediyor.

Nefiste öyle bir nokta var ki, bütün kainatın umumunda okunacak azamet ve kibriya manasını bir küçük çiçekte görmek istiyor. Halbuki azamet ve kibriya manasının mahalli çiçek değil, bütün kainattır. Ya da semavatın o haşmetli yüzüdür. İşte nefis bütün kainattan ve semalardan hasıl olacak azamet manasını çiçekte de görmek istiyor. Oysaki çiçekte asıl olan azamet değil, inam ve şefkattir. Buradaki şaşkınlık tıpkı adalet bakanlığından eğitim ile ilgili hizmet beklemek gibidir. Halbuki eğitimi başka bir bakanlık deruhte ediyor.

"Harici manaları zihni manalarda arıyorsun," Yani hariçte olan bir mana ile zihindeki iz düşümü farklıdır.

Mesela hariçteki bir binanın manası ile zihindeki tasarım ve iz düşümü farklıdır.

Hariçteki binaya girip oturabilirsin, soğuk ve sıcaktan korunabilirsin, ama zihnindeki bir bina tasarımı aynı vazifeyi deruhte edemez. Öyle olmuş olsa idi, herkes harice bina yapmadan, kendi zihnindeki binaları mesken tutardı.

Mimarın kafasındaki binalar ile hariçteki binalar farklıdır. Biri soyut ve zihni, diğeri ise somut ve cismanidir. İşte nefsin ahmaklığına bak ki ikisini birbirine karıştırıyor. Tabiat ve tesadüf, zihnin bir uydurması iken, sen onu harici bir varlık gibi algılayıp, onu kainata sani ittihaz ediyorsun. Ya da Allah'ın hariçteki azamet ve kibriyasını dar havsalanda arıyorsun, işin içinden çıkamıyorsun. Bu yüzden her şeyi yerli yerine koyup öyle düşünmek lazımdır.

Her bir ismin tecelli ve manaları farklıdır. Her dükkanın sattığı malzemeler bir birinden başkadır. Demirci dükkanından pamuk istenilmez. Gıda dükkanından inşaat malzemesi istenilmez vs. İşte nefisdeki ahmak nokta, Allah'ın bir isminde bütün isimlerin azamet ve parlaklığını görmek istiyor.

Mesela, cemal ve şefkatin menbaı olan cemil ve rahim isminde azamet ve cezalandırmanın kaynağı olan Celal ve Kahhar isimlerinin manasını arıyor. Halbuki bu dükkanda o malzeme ya bulunmaz ya da göz ile görülemeyecek kadar tabi ve zayıf bulunur. Her ismin manasını kendi dükkanından istemek lazımdır. Azamet ve cezayı celal ve kahhar isminden şefkat ve cemali de cemil ve rahim isminden istemek gerekir.

"Her bir lâtifenin zevkiyle bütün letâifin zevklerini zevk etmek istiyorsun." Allah insanı sayısız his ve duygular ile donatmıştır. Aynı zamanda bu his ve duygulara bir ölçü ve mihenk koymuştur. Bu his ve duygu ölçülerini Allah bize kainat sofrasındaki envai çeşit nimetleri tadıp tartmak için vermiştir. Bu his ve duyguların görevleri de bir birinden farklıdır.

Mesela, **göz şu alemin görsel nimetlerine açılan bir penceredir. Kulak ise sesler aleminin bir penceresidir.** Dil, tatma aleminin bir miyarıdır ve hakeza. Sadece gözü alıp bütün nimet çeşitlerini tadamazsın. Sesleri gözler ile dinleyemezsin. Kulaklar ile elmanın tadına bakamazsın ve hakeza...

İşte nefisteki ahmak nokta, bir latifelerin miyarı ile bütün aleme bakmak istiyor. Akli esas alan rasyonalist felsefi ekol, kalbin dünyasını nasıl anlayabilir. Madde içine hapis olmuş materyalist felsefe, ulvi alemleri nasıl idrak edebilir. **Her aleme açılan kapı farklıdır. Akıl**, manalar aleminin anahtarıdır; **kalp**, aşk aleminin kapısıdır; **vicdan** ahirete açılan bir penceredir vs.

Bir latife ile bütün alemlere bakmak, bu ahmak nefsin marazlı bir bakış açısıdır. Onun için her şeyi yerinde ve istikamet üzerine kullanmak gerekir. İnsanlığın ekserisinin dalalete düşmesinin önemli sebeplerinden birisi, tek latife ile bütün alemlere bakma çabasıdır.

"Her bir hisse tâbi olan işleri ve hâcetleri ifa ederken, bütün hislerinin

---

işlerini beraber görmek istiyorsun." Yani gözün ihtiyacını karşılarken, kulak doymaz, kulağın ihtiyacını temin ederken, dil ve mide doymaz. Her bir hisse ve duyguları ayrı ayrı doyurmak gerekir. Zaten gıdaları da farklı farklıdır. Aklın ihtiyaç ve gıdası manalardır, tefekkürdür; kalbin gıdası Allah'ın zikri ve aşkıdır; vicdanın gıdası dürüstlük ve adil olmaktır; gözün gıdası güzel şeylere bakmaktır; kulağın gıdası helal ve güzel seslerdir; dilin gıdası helal olmak ve israfa kaçmamak şartı ile lezzetlerdir ve hakeza. Bunların birisini doyurmak ile diğerlerini doyurmuş olmuyorsun. Bu yüzden hepsinin gıdasını ayrı ayrı vermek gerekir.

İşte nefis sadece hayvani hislerini beslemek ile işlerin tamam olduğunu tasavvur ve tevehhüm ediyor. Halbuki insanda süfli hislerin yanında binlerce ulvi hisler de vardır. Bunlar da gıda ve hisselerini isterler. İşte nefis sadece kendi bozuk miyar ve ölçülerine göre meselelere baktığı için, insanı evham ve dalaletlere yuvarlıyor. **Biz nefsin bu bozuk ve marazlı ölçülerini değil, Kur'an ve sünnetin hak ölçülerini esas alıp kendimize rehber yapmalıyız.**

(1) bk. [Mesnevi-i Nuriye, Zeylül-Hubab.](#)